

**АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 р., м. Одеса

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE INSTITUTION "SOUTH UKRAINIAN NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER K.D. USHYNsky"
MOLDOVA STATE UNIVERSITY
UNIVERSITY OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION, KRAKOW
VILNIUS UNIVERSITY
JOHNS HOPKINS UNIVERSITY
ODESA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER H. S. SKOVORODA
CLASSICAL PRIVATE UNIVERSITY
VASYL' STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY**

**ACTUAL PROBLEMS
OF PRACTICAL PSYCHOLOGY**

Collection of scientific works
International Scientific and Practical Internet Conference

May 16, 2025

Odesa – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МОЛДОВИ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ КОМІСІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ В КРАКОВІ
ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ДЖОНСА ГОПКІНСА
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 року

Одеса – 2025

UDK 001+159.9 (063)
ВБК 72+88.4

**СИНДРОМ ДЕФЦИТУ УВАГИ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ:
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА НАПРЯМКИ КОРЕКЦІЙНОЇ
РОБОТИ**

Рибчинська А. М.	361
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ НЕФОРМАЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНЬ	
Лазоренко Т. М., Карпич І. А., Слівінський Л. О.	363
ЕМОЦІЙНА ЗРІЛІСТЬ ЯК ПРЕДИКТОР СТРЕСОСТІЙКОСТІ МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	
Жежер І.М., Поспелова І.Д.	365
СІМЕЙНИЙ ВПЛИВ У ДИТИНСТВІ ЯК ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ	
Томашевська Ю.Б., Бабаян Ю.О.	370
ВПЛИВ НЕСПРИЯТЛИВИХ ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ У ДИТИНСТВІ НА РОЗВИТОК ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ	
Тума С. М., Шевченко Р. П.	373
ОСОБЛИВОСТІ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДІТЕЙ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ (ЗПР) ТА ЇЇ ЕВОЛЮЦІЯ	
Федоренко Н.В., Венгер Г.С.	376
STRUCTURE AND METHODOLOGICAL FRAMEWORK OF THE STUDY OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AND PROFESSIONAL SELF- DETERMINATION	
Sorochynska S. B.	380

Секція VI.

***ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА
ДОСВІД УКРАЇНИ***

**ДИЗАДАПТОВАНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ІЗ ПРОЯВАМИ
ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ В УМОВАХ
ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ ТА ЇХ РЕАБІЛІТАЦІЯ**

Андрійченко А.Г., Мельничук І.В.	383
РОЗЛАД ДЕФЦИТУ УВАГИ ТА ГІПЕРАКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	
Білоус Л.М., Мельничук І.В.	386
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕАДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ УЧАСТІ В БОЙОВИХ ДІЯХ	
Воронецька О. В. , Онищенко О. О.	389
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СИНДРОМУ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЇХ НЕЙРОРЕАБІЛІТАЦІЯ	
Гаврилюк Л. А., Богдан Ж. Б.	391
РОЛЬ ДЕПРЕСИВНО-ТРИВОЖНОГО ДИСТРЕСУ У ФОРМУВАННІ КЛІНІЧНОЇ КАРТИНИ ПІСЛЯПОЛОГОВОЇ ДЕПРЕСІЇ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	
Гарбарук Г.Ю., Фрунзе О.В.	396

5. Левченко В., Левченко О. Психолого-педагогічні засади зниження гіперактивності у дітей. Освіта на Луганщині. 2013. № 1. С. 67-72.
6. Осичнюк Л. М., Тищенко Н. Е., Горлов М. В., Тищенко І.П. Синдром дефіциту уваги і гіперактивності у дітей молодшого шкільного віку і його корекція. Наукова бібліотека Луганського державного медичного університету, с. 424-428.
7. Demontis D., Walters R.K., Martin J., et al. Discovery of the first genome-wide significant risk loci for attention deficit/hyperactivity disorder. Nature Genetics, 2019, 51(1), 63-75.
8. Fedorenko M. V. Psykhodiahnostyka ta psykhokorektsiia syndromu hiperaktyvnosti u ditei doshkilnoho viku z rozumovoiu vidstalistiui: dys. kand. psykol. n. (19.00.08). Kyiv : Natsionalnyi ped. un-t imeni M. P. Drahomanova, 2015. 285 c.
9. Larsson H., Dilshad R., Lichtenstein P., Barker E.D. Developmental trajectories of DSM-IV symptoms of attention-deficit/hyperactivity disorder: Genetic effects, family risk and associated psychopathology. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 2011, 52(9), 954–963.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕАДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ УЧАСТІ В БОЙОВИХ ДІЯХ

Воронецька О. В. , Онищенко О. О.

*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

Сучасні соціокультурні трансформації, зумовлені військовими конфліктами, зокрема війною на сході України та широкомасштабним вторгненням, спричинили різке зростання кількості осіб, що повертаються з передової до мирного життя. Психологічна реабілітація військовослужбовців — складний багаторівневий процес, що охоплює емоційні, когнітивні, поведінкові, особистісні та соціальні аспекти. Після переживання екстремального досвіду, пов'язаного з загрозою життю, втратами, насильством та напруженими моральними виборами, особистість ветерана зазнає істотних змін, які часто є незворотними. Повернення до мирного середовища супроводжується не лише адаптаційними труднощами, але й необхідністю переосмислення власної ідентичності, формування нових життєвих орієнтирів та інтеграції в соціум. На цьому тлі виникають численні психоемоційні порушення, серед яких особливе місце займає посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), а також супутні емоційні розлади — депресія, тривожні стани, порушення сну тощо.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати психологічні закономірності реабілітації військовослужбовців, виявити основні психотравмувальні чинники та адаптаційні бар'єри, охарактеризувати ефективні психологічні механізми подолання наслідків бойового досвіду.

Об'єкт дослідження - психологічна реабілітація військовослужбовців.

Предмет дослідження - психологічні особливості подолання труднощів реабілітаційного періоду у ветеранів бойових дій.

1. Постстресові реакції та адаптаційні труднощі. Участь у бойових діях є потужним стресовим чинником, що викликає глибокі психологічні зміни у військових. Постійна небезпека, прийняття життєво важливих рішень, контакт зі смертю, насильством і травмами формують стійкі психоемоційні реакції, які не минають одразу після війни. Навпаки, повернення до мирного життя часто посилює ці стани через активацію пригнічених емоцій [1,2]. Одним із

найчастіших наслідків є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), визнаний у класифікаціях DSM-5 і МКХ-11. Його симптоми включають нав'язливі спогади, нічні кошмари, емоційне оціпеніння, ізоляцію, тривожність і дратівливість. Реакції можуть запускатися навіть звуками чи запахами, що нагадують травматичні події. Навіть без ПТСР у багатьох спостерігаються порушення сну, тривожність, емоційна нестабільність, що ускладнює соціальну адаптацію. Особливо складним є адаптаційний дисонанс - конфлікт між військовим досвідом і суворими вимогами цивільного життя. Перехід від жорсткої ієрархії, дисципліни, порядку до гнучкості й пошуку компромісів часто є психологічно важким. Нерідко виникає дезадаптивна поведінка: ізоляція, уникнення спілкування, вживання психоактивних речовин, а в тяжких випадках - суїцидальні думки. Це підкреслює важливість потреби в комплексній психологічній допомозі, орієнтованій на індивідуальний досвід. Вчасне виявлення та підтримка є ключовими для повноцінного повернення ветеранів до мирного життя [3,4].

2. Зміна ідентичності та життєвих орієнтирів. Участь у бойових діях глибоко трансформує особистість військовослужбовця, змінюючи його ідентичність, цінності та соціальне самовизначення. В умовах війни формується «бойова ідентичність», що виконує адаптивну функцію: забезпечує мобілізацію ресурсів, емоційну стабільність і ефективну взаємодію в екстремальному середовищі, постійна готовність «в бій». Однак після повернення до цивільного життя вона втрачає свою актуальність, що спричиняє кризу ідентичності та деконструкцію довоєнного образу «Я». Військові часто перестають ідентифікувати себе з минулим досвідом і переглядають життєві пріоритети: на перший план виходять сенс життя, моральні цінності, відчуття важливої місії. Часто спостерігається прагнення до суспільно значущої діяльності, що є спробою компенсаторного формування нової ідентичності. Проте цей процес може бути ускладнений синдромом «втрати ролі», що призводить до маргіналізації, депресії та соціально-психологічного відчуження [4,5]. Пережитий бойовий досвід змінює ставлення до базових категорій - життя, смерть, дружба, патріотизм - і може стати основою для посттравматичного зростання. Таким чином, трансформація ідентичності є не лише наслідком війни, а й ключовим чинником реадaptaції, що потребує психологічної підтримки для інтеграції бойового минулого у новий життєвий контекст.

3. Проблеми взаємодії з соціумом. Реадaptaція військовослужбовців до умов мирного життя є складним багатофакторним процесом, у якому особливу роль відіграє взаємодія з соціальним середовищем. Одним із ключових бар'єрів є соціальне нерозуміння, що виникає через розрив між досвідом ветеранів і ціннісно-культурним контекстом цивільного населення. Учасники бойових дій, які функціонували в умовах колективізму, субординації та високої відповідальності, часто не знаходять підтримки в середовищі, де домінують індивідуалізм, побутова рутинність та емоційна відкритість. Ця несумісність ціннісних моделей спричиняє відчуття відчуження, емоційної ізоляції та внутрішньої фрустрації. Особливо гостро проблема проявляється у родинних стосунках, де відсутність розуміння психоемоційних змін, що сталися з

військовим, часто веде до конфліктів, емоційного віддалення або навіть розриву стосунків.

Важливим аспектом є економічна дезадаптація: втрата професійної кваліфікації, труднощі з працевлаштуванням, зниження соціального статусу. Перехід від ролі захисника до цивільної професії часто супроводжується відчуттям втрати значущості [2,3,4]. Суспільне ставлення до ветеранів нерідко є суперечливим: поряд із риторикою вдячності спостерігається брак системної підтримки - як психологічної, так і правової. Крім того, самоідентифікація ветерана як представника «іншої» соціальної групи спричиняє додаткову ізоляцію та зниження мотивації до соціальної активності. Таким чином, соціальна реадaptaція ветеранів є не лише індивідуальним психологічним завданням, а й соціальною проблемою, що потребує міждисциплінарного підходу, державної політики підтримки та формування культури соціальної солідарності.

4. Захисні та компенсаторні механізми адаптації. Адаптація до мирного життя після участі в бойових діях є складним психосоціальним процесом, що вимагає мобілізації як внутрішніх, так і зовнішніх ресурсів особистості. Захисні механізми (витіснення, заперечення, раціоналізація, проєкція) забезпечують тимчасову стабілізацію психоемоційного стану, однак при надмірному використанні можуть призвести до психологічної ригідності. Компенсаторні механізми мають свідомий характер і сприяють конструктивному подоланню наслідків травматичного досвіду. До них належать когнітивна переоцінка себе, пошук сенсу, альтруїстична благодійна діяльність, духовний розвиток та творча самореалізація. Ефективна взаємодія цих механізмів є ключовою для успішної реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство. Окрему увагу слід приділити феномену посттравматичного зростання (Post-Traumatic Growth, PTG), що характеризується виникненням позитивних змін після переживання глибокої психологічної травми [9]. Дослідження засвідчують, що частина осіб, які пережили бойовий досвід, демонструють підвищення рівня особистої зрілості, зміцнення міжособистісних зв'язків, глибше розуміння життя та зростання емпатії. У таких випадках травма сприяє оновленню внутрішньої структури особистості [6,7]. Значну роль у формуванні та підтриманні компенсаторних механізмів відіграє соціальне середовище. Наявність підтримки з боку сім'ї, побратимів, психологів, соціальних служб є важливим фактором стабілізації внутрішнього стану військовослужбовця. Програми психологічної реабілітації, групи підтримки, інтеграційні ініціативи - створює умови для безпечного «проживання» травматичного досвіду та розвитку адаптивних механізмів. Таким чином, ці адаптаційні механізми мають багатокомпонентну структуру та залежать як від індивідуальних особливостей особистості, так і від впливу зовнішніх факторів. Їх своєчасна і цілеспрямована підтримка є запорукою не лише подолання посттравматичних наслідків, але й розкриття потенціалу особистісного зростання та суспільної цінності ветеранів [4,8,9].

Психологічна реадaptaція військовослужбовців після участі в бойових діях є складним, багаторівневим процесом, що охоплює постстресові реакції, трансформацію ідентичності, труднощі соціальної взаємодії та використання

адаптаційних механізмів. Ключовими викликами виступають симптоми ПТСР, нав'язливі спогади, емоційна лабільність, криза ідентичності, зміна ціннісних орієнтацій, соціальна дезадаптація та психологічна ізоляція. Разом із тим, наявність внутрішніх ресурсів, так би мовити, «опорних точок», підтримки з боку родини та оточення, а також участь у психологічних програмах підтримки можуть детермінувати посттравматичному зростанню та успішній інтеграції військовослужбовців в цивільне життя. Ефективна реадаптація військовослужбовців потребує не тільки індивідуального, а й системного міждисциплінарного підходу, соціальної солідарності та державної підтримки.

Література:

1. Бабінцева Л.В. Психологічні особливості адаптації військовослужбовців до умов мирного життя. *Актуальні проблеми психології*, 2020. Т. 15. Вип. 1. С. 24–31.
2. Губський Є.Ю. Соціально-психологічна підтримка учасників бойових дій: проблеми і шляхи вирішення. *Соціальна політика і соціальна робота*, 2019. № 4. С. 45–53.
3. Єрмоленко Т.О. Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців: діагностика та психокорекція. *Науковий вісник МВС*, 2021. № 3. С. 12–19.
4. Кондратенко Н.С. Психологічні механізми посттравматичного зростання. *Психологічний журнал*, 2022. № 2. С. 37–44.
5. Левченко С.П. Рееадаптація військовослужбовців: соціально-психологічний контекст. *Вісник Національного університету оборони України*, 2020. № 1. С. 58–66.
6. Petry, N.M., & Wagner, J. A. (2004). Cognitive-behavioral therapy for posttraumatic stress disorder in military veterans: A review of the literature. *Journal of Clinical Psychology*, 60(9), 865–876. <https://doi.org/10.1002/jclp.20035>
7. Hoge, C.W., Auchterlonie, J. L., & Milliken, C. S. (2006). Mental health problems, use of mental health services, and attrition from military service after returning from deployment to Iraq or Afghanistan. *JAMA*, 295(9), 1023–1032. <https://doi.org/10.1001/jama.295.9.1023>
8. Tedeschi, R.G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1–18.
9. Шевченко М.Ю. Захисні механізми особистості у процесі реадаптації після війни. *Психологічні перспективи*, 2020. № 35. С. 122–130.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СИНДРОМУ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЇХ НЕЙРОРЕАБІЛІТАЦІЯ

Гаврилюк Л. А., Богдан Ж. Б.

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)

Умови сучасних воєнних дій в Україні зумовлюють різке зростання кількості випадків посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед дітей, що вимагає міждисциплінарного наукового вивчення.

ПТСР у дітей є реакцією на психотравмувальні події, які виходять за межі звичного досвіду та становлять загрозу фізичній або психологічній цілісності, що зумовлює інтеграцію цього феномена в площину екстремальної та кризової психології. Симптомокомплекс ПТСР (нав'язливі спогади, гіпервозбудження, емоційна відчуженість, уникнення) є характерним проявом порушеної адаптації до надмірного стресу та розглядається як об'єкт спеціалізованого клініко-